

Mahmud Derwüş, Gassan Kanafani we Palestina

Category:

Edebi

makalalar, Hekaýalar, Kitapcy, Nukdaýnazar, Romanlar, Sözler
написано kitapcy | 26 января, 2025

Mahmud Derwüş, Gassan Kanafani we Palestina MAHMUD DERWÜŞ,
GASSAN KANAFANI we PALESTINA

Erbetligiň adatylygy biperwaýlyga öwrülende, başgalaryň gynanjyna seretmek öz dünýäleri bilen gümra bolup ýasaýnlara garşıy çaprazlyga düşürýär.

Jemgyýetiň ýitirilme gorkusy we ýitirme dialektijasy, gahrymanlyk prinsipleri we duşmançylyk literaturasyna bulandyrylan ýalanlarynyň töwereginde söz bilen beýan edip bolmajak derejede inkär edijilik bilen dowam edip gidýär.

Başgalaryň gynanjy-da şu ýerde ýok bolýar, gören gynanjyňam ynamsız ýerden boşluga sowrulýar.

Çaganyň çaga, halkyň halk, pişigiň pişik, öýleriň öý holan

islendik ýerde gynanjoň seredişi nähili atlar we nähili sözler bilenem bolsa hapalanmaýar. Adamyň ruhy, adamyň kalby diňe bir adamyň ölümü bilen däl, eýse bir pişigiň parçalanmagy bilenem, bir öýüň ýykylyp-ýumrulmagy bilenem, bie agajyň çapylmagy bilenem agdar-düňder bolup bilyär.

Şeýle-de adam bularyň barsyny begenibem kabul edip bilyär. Görenlerimiz aňymyza gynanç bolup girenden soň öñküsi ýaly bolup bilemezok, görenlerimizem bizi gowulaşdyryp bilenok.

Ýeri gelende genosidçi we eksplutator jemgyýet seni öz dogry tarapyna çekýär, ine, iň gorkunç ýeri-de şu.

Hut şu aýtymda adamyň ruhuny we kalbyny bir gyra zyňandygyny, agalyk ediji düşünjä guýruk bolandygyny, iň warwar pikirleri aýtmakdan gaça durmaýandygyny görýärис.

Syýasy ugruň ortagürpe deň köpçüliginiň akly syýasy gözýetimiň geçmişiniň çökündisi geljegiň göz öňüne getirip bolmajak emele gelmesi bilen şu günüň yükünü çekýär. Kararsyz goýan ýa bolmasa mejburýyet bilen tirkelen guýrugynyň yükünü, kalbynyň awuşamasyny duýa-duýa aýdýan ejizlik özünü bildirýär. Indi ýasaýşyň sermelän ýerini çözüp bilmän aklyny ýatyran hakykatyň ýalandygyny ipohondriýasy (esassyz gaýgy-gamy) bilen muny kabul edýär.

Işıň içinden çykyp bilmeýär, ýüregini ýitiren we aklyny syýasy gözýetimiň hatalaryna bagışlan durmuşynyň kenarynda ýok bolmaga mejbur bolýar.

Käbir adam şeýle garşylygy-da berip bilmeýär, howalaly serhoşlygyň ädimleri bilen diňe şemalyň galgadýan ýapragy ýaly boş meýdanda tükeniksiz gykylyklwry bilen bardygyny-da bilmeýär. Islendik adamyň başgalaryň gaýgy-gussasyna seretme wyzdany öz öýüniň penjiresi döwülýänçä.

Hanna Arendtiň «Ýalanlar öz tebigaty boýunça üýtgedilip we hökümét yzygiderli ýagdaýda öz taryhyny täzeläp durmaly» diýen sözi şu günümüziň samsyklaçlygyny ýuze çykarýar.

Köne-de bolsa, dygysyz aýlanyp duran düzgün şu. Siwilizasiýa diýip hödürlichen warwarlygyň maşary.

Akly warsakylara gark eden bilen warsakylary ýuwdup ýöreniň meňzeş jandardygyny bilmegiň gynanjoň bar.

Öwrenişibem gidipdiris, adam-da sebäbi biz. Doňyürek biz. Hakykat öli dil dogurýar. Adamyň hakyky ýüzünü tanap bolmaýar, čünki ol öz ýalany bilen hakykaty ýok etjek bolýar.

Daşymyzy gurşap alan ýalan, daşymyzy gurşap alan utanç we jenaýat – köpçüligiň akly, gözleri we gulaklarydyr.

Bu kerligiň, körlügiň mergen eserdeňligi bilen hakykatyň urlan ýerinden gaýtadan hakykat jedelleşilip başlanýar.

Häzir öýün penjiresinnden seredip göreliň: Ha ýangynlara bürensin, ha-da baglar bilen gurşalsyn, ekplutatoryň öyi hiç haçanam baýnamaz.

Erbetligiň gürrüni içindäkä ýakynlaşman daşaryk seretmegiň samsyklaç aňsatçyllygy bar.

Içerde tomaşa edýänine daşaryk çykanda möňňürip agláyan köpçülük käwagtam içerde bolýan ýangyna alkyş okaýar.

Biziň paýymza bakyşlarymyzy şu duran ýerimizden alyp, daş zyňyp biljek zalymymyzyň ýüzüne utanjyny bazyrdadyp basabilmekdir: Palestin halkynyň hormata mynasyp goranyşyna teşnediris, edil içerden goranya teşne boluşymyz ýaly.

Fotosurat: EPA

Dünýäniň warwarlygyna medeniýetli agylary, nukdaýnazarlary bilen çanak tutandyklary üçin intelligensiýanyň wekilleri, sungat işgärleri, ýazyjy-şahyrlaram bir gün ölüp gitmeli.

Şolar ýaly wyždanyň üstünde gezdirilen nukdaýnazar, şolar ýaly aýdylan sözler, şolar ýaly edilen işler, şolar ýaly bolup geçen zatlar ýaly ýaşamak ezýetdir.

Azatlygyň hiç bir girdi-çykdyşy bolmazdan sesiň endireýän

ýerinde hakykatam dikilgazyk bolar, adamyň özem.
Ine, agalyk ediji intelligensiýanyň köpbilmiş häkimiýet tarapa
degişli araçägi, ýigrenji syýasat apparatyna ýoneltmedik
ýerinde häkimiýetiň tabynlygyndakylara ýonelýär.

Edil häkimiýetiň tabynlygyndakylaryň häkimiýete ýoneltmedik
sowallarynda olara ýonelişi ýaly.

Diňe şolar dogryny öňe sürýär diýip, diňe şolar bir pursatlyk
wyždan törpüsine dakylandygy üçin iki tarap sebäpli aradaky
bigünä halk jowranýar.

Biri-birleri bilen gidişmegi goýup, biri-birlerindäki
häkimiýet çözülmesini iniňi düyrükdiriji iş başyndaky
häkimiýetiň tabynlygyndakylaryň gykylygyny ýok etmek üçin dem
salymda bigünä hakka barmak çommaldyp başlaýarlar.

Kalpsyzlygyň we hakyda ýitgisiniň duýdansyz ýuze çykyp,
konsepsiýalaryň kölegesinde hukuk çarçuwalaryny czyp, wyždan
çykalgasynda bolmaklary-da şolar ýaly gulkünç.

Adamkärçilik orta çykýar. Bir mahallar häkimiýet tortuny iýen
gatlagyň edil häzir häkimiýet tortuny iýýän gatлага nezire
bolsun diýip, okkupator döwleti el çarpyp goldamagy geňem
görlenok, sebäbi öz ýurdunyň çäklerinde edilen
gandöküşliklerde häzirki häkimiýet bilen egin-egne diräp
durmagy-da ýatdan çykarmazlar.

Her iki gatlagam birmeňzeş ýerde durýarlar. Iki gatlak üçinem
aýdylmaly köp zat bar, aýtmaga hiç zat ýok.

Şunuň bilen baglanyşykly «Alžiriň garaşsyzlyk urşy»
kinofilmindäki dialoglary dykgatyňza ýetirmek isleyärin.

Korrespondent tussag edilen alžirliden soraýardы:

– Bigünä gurbanlara hüjüm etmek üçin aýallaryň ulanýan
torbasında bomba daşamak namartlyk bolanokmy?

Alžirli-de şeýle jogap berýärdi:

– Garawsyz obalara napalm bombalaryny atyp, müñlerçe adamy
öldürmek has beter namartlyk dälmi?.. Bize bombalaýy
istrebítelleriňizi beriň, torbalar siziňki bolsun!

Palestin halkynyň arkasynda durmagy we Ysraýyla garşı çykmagy
musulmanlyk bilenem iudeýlik bilenem düşündirip bolmaýar. Ol
ýerde ençeme ýyllap psihopat döwletiň öýleri bombalaýan,
çaǵalary öldürýän günü bilen daňyň atyrmagyň hasabyny

çykarmakdan kalendarlar ejiz geler. Şol bir wagtyň özünde köçäniň ortasynda çagalary urup-horlaýan bilen snaýperciler arkaly ýonekeý ilaty pürreleyýän döwlet bir kelleden çykan aklyň miwesidir.

Ölmän ýaşajak bolmagyň günä, hakykaty aýtmagyň utanç bolan bu ýurdunda sözler doğrulygyň yükünü götermäninde daşaryk syzan goranyş ýalkymynyň yükünü göterýär.

Palestinaly şahyr we ýazyjy Mahmud Derwüş

• **Mahmud Derwüş we goranyş**

Mahmud Derwüş «Aty nämüçin ýeke goýduň» diýip ýazýar, yzyndanam:

«Öye hemra bolsun diýipdim zürýadym,
Öýler ölyän eken terk etse ýasaýjylary» –

diýip, hut Palestinanyň başdan geçirýän şum ykbalyny ýatladýardы.

Bolup geçen durmuş bolmadyk hyýallaryň kölegesinde görkezýär

tersini jümle-jahana. Kökünden goparylmadyk agaçlar ýaly boy almagyny dowam etdirýär.

Mahmud Derwüş ölüp gitdi, azatlyga hemra bolsun diýibem onuň Palestinası şindizem ýasaýar.

Sözlerden düzülen azat ýurdy emele getirmegiň girdabyndan, azatlyga uzaýan öýkeli döwrüň esselerinden taryhyň kipaýatsyz, çylgymly nazaryndan dogry netije çykarmak mümkün däle ýakyn.

Ölüm, uruş, terk ediş, dymışlyk sygar edilen temalaryň töwereginde aýlanýan her bir gürrüniň çeňnek ýaly adamyň içini dilip geçip bilme mümkünçiliği aslynda mümkün dälligiň döreýşini alamatlandyrýar.

Mahmud Derwüşde mümkünçilik – göz öňüne getirip bolýan ýurt, mümkünçiksizlik bolsa – taryhyň toruna çolaşyp galan ýurduň ikilenç ýaşap bilmezlidir.

Bu mümkünçilik bilen mümkünçiksizligiň sepgidinde gurşap alýan Palestinanyň azatlygyna we onuň ýalñyzlygyna edilýän nygtama okkupatoryň we basybalyjynyň hakydasyna zaýalanyp gorka bürenýär.

Basybalyjylar Palestinanyň azatlygyna-da, ýalñyzlygyna-da takat getirip bilmeýär.

Basybalyjy ýaradylyş mifi bilen ýok ediş hakydasyny inýeksirlemäge synanyşýan pursatynyň arssyny Mahmud Derwüşiň ölüm, terk ediş, milli aýratynlyk, ýer, öý, ýol, okkupasiýa düşunjeleri şarpa ýolýar.

Ýerinden pzyylan basybalyjynyň gazaby hasam artýan wagty Derwüşiň hakyda mümkünçilikleri birden köp ýaraga bürenýär, birnäge tarapdan duşmany gabaýar.

Şeýdibem basybalyjy elindäki iň soňky artykmaçlygy ulanýar: bombalaýar, sürgün edýär, adamlary ogurlaýar, öldürýär.

Bärde halkyna ses bolmak için ýaňlanan şahyryň sesi gysylýar. Çünkü menlik doglup-dogulmanka halk bilen doldurylýar.

Terk ediş hökümini ýitirip, Derwüşi taryh arenasynyň iň öňünde goýmak bilen Palestinany Derwüş, Derwüşi-de Palestina edipdi. Hawa, ol garşysyndaky basybalyjylara-da şeýle bir täsir edipdi welin, bir döwür onuň adyny okuw kitaplaryna salmagyň jedeli hem edilipdir.

Emma bu jedelleriň üsti Mahmud Derwüşiň beren güýcli jogaby

sebäpli yirky bilen örtülyär we jedeliň soňuna nokat goýulýar.
Çünki Derwüş şeýle diýipdir:

Şeýtjek bolýaň dälmi!

Ýeri bolýa, belle!

Belle birinji sahypanyň başyndan tä ahyryna çenli.

Ýigrenjim ýok adamlara,

Hiç kime hüjüm etmek niýetimem ýok!

Ýöne aç galanymda,

Topragymy depgiläniň çigligine etini iýerin!

Özüňi gora, gork meniň açlygymdan,

Gork meniň gazabymdan!

Gora özüňi!

• **Gassan Kanafani, boyun bilen gylyç**

Gassan Kanafani diňe žurnalist we ýazyjy-da däldi. Palestin dawasynyň, ýurtsyzlygyň, bosgunçylygyň, zary-girýanlygyň ruhy garawullaryndandy.

Ol muny ýazan kitaplarynda, çykarýan gazet-žurnallarynda düşünjesiniň horjunynda göterýärdi.

1972-nji ýylyň 8-nji iýulyna gelinende Gassan Kanafani we Palestin dawasy üçin garaňky günüň perdesi bireýýämden syrylypdy.

Gassan Kanafani ogly Faýez, gyzy Leýla bilen bile

Ogly Faýeziň oýnawaç otlusyny bejerip berenden soň inisi Lamis bilen bile awtoulagyna tarap ýöränlerinde, körpe gyzy Leýla-da merdiwanda kakasynyň açyp beren şokoladyny iýýärdi.

Gassan açary towlan badyna bomba ýarylýar we awtoulag kül-uşak bolýar.

Gassan Kanafani 36 ýaşynda öldürilýär, terakty Ysraýylyň gizlin gullugy Mossadyň «Lod» howa menziline edilen hüjümiň ary hökmünde edendigi aýdylýar.

Mossad muny özüne bahana eden bolýar, ýöne düýp maksadyň Gassan Kanafaniniň gazanan meşhurlygy, köpçülige we gatnaşykdaky syýasy topara täsirini ýetirme we ugrukdyryp bilme güýji bilen baglanyşyklydygy köre mälim.

Öýuniň golaýjygynда öldürilmegi, çagalarynyň we aýalynyň edil şol pursatlarda öýde bolmagy wakany tragediýa bolmakdan çykaryp, dünýäniň merhemetine sygmajak uly pajygaly hadysa öwürýär.

Gassan Kanafaniniň aýaly Anni Kanafani bombanyň ýarylan pursatyndan soňky minutlary şeýle gürrüň berýär:

– Birnäçe metr aňyrda Lamisi tapdyk, Gassan ýokdy. Oňa seslendim, soňra çep aýagynyň öňümde ýatandygyny duýdum. Faýez kellesini diwara urýardy, gyzymyz Leýla yzyny üzmän «Kaka, kaka...» diýip gygyrýardy. Doňup galdym.

Agambeniň «Ölüm – ysraýylly ussatdyr» sözi geçmişden şu güne çenli özünden hiç zat ýitirmän her gün ýerini tapýar.

1972-nji ýylda awtoulagyna bomba goýup Kanafanini öldürendende, edil häzir hassahanadaky bigünä çagalary bombalanda-da, Ysraýyp ölümiň ussadydyr.

Kanafani okkupatoryň basyşcy-diýdimzor aklynyň netijesinde emele gelen pessimizmi, bitaplygy üstünden atyp döreden hekaýalary, romanlary, makalalary bilen Ysraýyly gabawa alýar. Eserleri bilen adamlaryň agzyny bir agza garadyp, gatlaklara hakly palestin dawasyny we goranyşyny wagyz etmek bilen birlikde Ysraýylyň taryhy jenaýat bukjasynda açyp, olaryň bagryny otlaýardy. Bu ugurda döreden eserleri bilen gabaw taktikasyna garşy berk duranam bolsa, her bir adam ýaly olam umytsyzlyga düşüpdir, «Bilýän ýeke zadymyz: ertiriňem şu günden gowy bolmajagy we derýanyň boýunda asla gelmejek gämä intizar bolup garaşyandyggymyz. Hemme zatdan goparylma hökümine giriftar edildik – öz ýok boluşymyzdan başga hemme zatdan» diýip, ertirki günleriňem habaryny beripdir.

Palestinaly žurnalıst, ýazyjy, aktiwist Gassan Kanafani
Kanafani hem-ä gelip ýeten derejesinden hem-de ýetişen
şertlerinden ötri edebi etika pozisiýasynda öz diýenini
gögerdip, jemgyýetçilik we medeni ulgama jogapkärçilik pikiri
bilen çemeleşýär, döwre arhiwlik edýär, jemgyýetçilik hakydany
öz eserleriniň üstünde gurýar.

Häkimiýetiň we döwletiň talan gymmatlyklary, taryhy hadalary
syýasy hakydany we medeni gymmatlyklary ýatdan çykartman,
ýykgyňçyligyn özüni hut häkimiýetiň we döwletiň garşysyna
goýanda, halkyny ýepbeklemegi-de gözden salmandyr. Şeýle
bolansoň, onuň «Haýfa dolanyp gelmek» hekaýasynda we «Güneşdäki
adamlar» romanynda bu pikirini mesaňa mälim edipdir. Çünkü
köpçülügi çağyrmak, köpçülige ýatdan çykarmazlyk duýgusyny
bermek, köpçülügi bir ýerde saklamagyň iň güýcli ýollarynyň
biri-de sungatyň we edebiýatyň galkan edinen ideologiyasy
bilen köpçülügi oýarmakdandan geçýär.

«Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasynyň beýan edilýän wakalar 1947-
nji ýylда BMG-nyň Bölme meýilnamasynyň güýje giren ýyllaryna
gabat gelýär. Araplar bilen jöhitleriň arasynda uly

çaşnyşyklar bolup geçýär, arap ilate 62 müñden 5-6 müñe gelýär.

Hekaýa Haýfadan gaçanda sallançakdaky çagasyň ýatdan çykaran maşgaladan söz açýar. Birnäçe ýyl geçmişden soñ maşgala Haýfa gaýdyp gelende, olaryň öýünde jöhit maşgalasy ýasaýar. Sallançakda taşlanyp gidilen ogullary-da ysraýyl esgeri bolupdyr. Uruşyň iň gorkunç tarapy şu ýerde beýan edilýär – çagasyň sallançakda-ka undan ene-ata..

Haldunyň ady indi Dow. Kanafani Dowuň agzyndan palestin halkynyň iň uly çykgynszlygyny tankyt edip, şeýle diýýär: «- Haýfany terk etmeli däldiňiz. Aýdaly, beýtmek mümkün däl eken, näme bolanda-da sallançakdaky çagaňzy taşlap gitmeli däl ekeniňiz. Bulam mümkün däl bolsa, iň bolmandan yza gaýdyp gelmekden asla el çekmeli däldiňiz.

Munuňam mümkün bolmandygyny aýdýarsyňyzmy? Ýigrimi ýyl geçdi! Tegelek ýigrimi ýyl! Şuńça wagtlap ogluňy gaýdyp almak üçin näme etdiň? Seň ýeriňde bolan bolsam, diňe şunuň üçinem elime ýarag alardym. Şundan güýcli isleg bolup bilermi?»

«Güneşdäki adam» romanynyň ikinji planynda bolsa Kanafani ýurtlaryny taşlap gaýdýan palestinalylara düýpli tankydy bellikleri edýär.

Romanda gaçmagy gaýdyp gelmegiň ýoly hasaplaýanlaryň – dünýäde hossarsız galyp sesini eşitdirip bilmeýän halkyň çyrpynyşynyň üstünde durup geçýär.

Adam bir gezek taşlap gaýtdymy, soñ ol ýere hiç bir ýagdaýda dolanyp gelip bilmez pikiri romanyň içinden eriş-argaç bolup geçýär. Kanafani romanyň soñunda halkyň sesini eşitdirip bilmezlik meselesini şeýle gozgaýar:

«Nämüçin tankyň gapdalyna urmadyňyz?

Nämüçün tankyň diwarlaryny ýumruklamadyňyz? Nämüçin? Nämüçin? Nämüçin?»

Gassan Kanafani birnäçe ýyl mundan öň BBC-ä beren reportažynda Ysraýyl bilen Palestinanyň arasyndaky ýagdaýynyň eýmençiligi we näçe ýyl geçse-de üýtgemeýän tarapyny şeýle suratlandyrypdy:

«Göz öňüne tutýan zadyň gylyç bilen boýunyň arasyndaky birtüýsli çykyş».

Fotosurat: Mohammed Abed/AFP

• Palestina

Taryhy dartgynlylykda degislilik we genosid düşunjelerini ýygy-ýygydan görýän uruşlarymyzda taraplara diñe halk we döwlet sistematikasynda baha berip bileris.

Wýetnamdan Hytaýdaky uýgur türklerine, Kürdüstandan Palestina, Garabagdan Alžire çenli geografiki giňişlikleri gurşap alýan ýüzlerce mysalda basybalyjylaryň gandöküşlikler bilen doly taryhlaryna siňe syn edip görüň.

Azatlyk arzuwy bilen gurşalan ähli halklar ýaly Palestinada Ysraýylyň milli oýanyş diýip dünýäniň gözünü baglaýan meselesi hökmünde aktuallygyny saklayáar.

Ýer ýüzünde Ysraýyla nälet okaýan döwletleriň tutynyň aňyrsynda Ysraýylyň ýanyndadygy, halkara uruş hukugy patarrakylary bilen warwarlygy medeniýet sirkulýaryna çekendigi görülýär.

Bu uly aldawçylygy ýuwdanbicäre intelligensiýa, ýazyjy-shahyrlar we sungat işgärleri-de düýn we suger bolup geçýän

gandöküşlige goşant goşýandyklary geň görülmeyän hakykatdyr. Palestiniananyň agysyny aglap gözýaş dökýänler öz ýurtlarynda eneleriň gözýasyny-a dökdürýärler. Şu ikiýüzli dünýäde propogandanyň önümi bolan uruş jenaýatlarynyň üstünü örtenleriň, raýatlary eleme-deşik edenleriň, gorka salyp ýerýurdundan jyda düşürenleriň, şäherleri bombalaýanlartň gözýasy galplykdan başga zat däldir.

Mahmud Derwüs we Gassan Kanafani ýaly ýazyjylar palestin konfliktiniň mysalynda eksplutasiýa astyndaky ähli halklaryň ruhy tekgesidir.

Bizem şol bir görünüşde, ähli eksplutatorlara, basybalyjylara Mahmud Derwüşiň şygyry bilen seslenýärис:

Raketa sizden, daş bizden

Gylyç sizden, gan bizden

Ataş sizden, jan bizden

Sagatlaryňzy-da alyň wagtymyzdan

Hem güm boluň!

Nirede ýasaýan bolsaňz ýasaň

Ýöne indi durmaň ýanymyzda

Nirden çagyryan bolsaňz çagyryň ajalyňzy

Çekiň eliňizi çöregimizden we duzumyzdan

Ýaramyzdan, suwumyzdan we ýerimizden

Alyň paýyňza düşenini-de ganymyzdan

Hany, güm boluň!

Eý sözleriň yzy bilen gidenler

Ýükläň arkaýza ismleriňizi

Öçüriň ýatlamalarymyzdan ähli suratlaryňzy

Hem güm boluň!

Mustafa ORMAN,

ýazyjy.

Şenbe, 21.10.2023 ý. Edebi makalalar